

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/93681,Zofia-Kossak-Szczucka-Szatkowska.html>
26.02.2026, 20:22

Zofia Kossak (-Szczucka, -Szatkowska)

Była wybitną, uznaną pisarką katolicką. W czasie wojny organizowała z bezgranicznym poświęceniem konspiracyjną pomoc charytatywną, zwłaszcza dla Żydów. 10 sierpnia 1889 roku urodziła się Zofia Kossak.

[Kultura Zofia Kossak-Szczucka](#)

10.08.2026

Kilka lat temu Żydowski Instytut Historyczny opublikował książkę włoskiej badaczki literatury polskiej i reprezentantki bardzo w ostatnich latach popularnej dziedziny badań nad Holocaustem, Carli Tonini, na temat Zofii Kossak-Szczuckiej, najwybitniejszej bodaj katolickiej powieściopisarki polskiej. Wykładowczyni uniwersytetu w Bolonii zatytułowała swoje opracowanie: *Antysemitka, która ratowała Żydów*. W komentarzach umieszczanych na łamach prasy polskiej można znaleźć opinię Tonini, że Kossak-Szczucka była rasistką i antysemitką, ale „odeszła od antysemityzmu rasowego i wróciła do tradycyjnego katolickiego antyjudajizmu”. Sprawa jednak nie jest oczywista, skoro współpracownik pisarki z czasów wojny – Władysław Bartoszewski – mówił na jej temat: „Ona nigdy nie była antysemitką. Ona była żarliwą katoliczką, fundamentalną, bo tacy wtedy byli w Polsce katolicy przedsoborowi”.

Trzeba postawić sobie jeszcze raz pytanie, czy rzeczywiście można określić postawę naszej wybitnej powieściopisarki w sposób taki, w jaki czyni to jej włoska biografka. Czy Kossak-Szczucka była rasistką i antysemitką? W jakich okolicznościach i z jakich właściwie powodów zaangażowała się w pomoc Żydom w czasie wojny?

Kim była Kossak-Szczucka?

Pisarka pochodziła ze znakomitej rodziny Kossaków – jej dziadkiem był malarz Juliusz Kossak, ojcem – major kawalerii Tadeusz Kossak, a stryjem – inny znakomity malarz Wojciech. Była stryjeczną siostrą wybitnej poetki Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej oraz humorystki – Magdaleny Samozwaniec. Wywodziła się ze środowiska ziemiańskiego, w którym spędziła dzieciństwo i młodość. Studiowała malarstwo w Warszawie i Genewie, ale ostatecznie wybrała drogę poświęcenia się życiu rodzinnemu. Wyszła za Stefana Szczuckiego, zarządcę dóbr na Wołyniu. Tam młodą matkę (urodziła bowiem podczas I wojny światowej dwóch synów) zastał bolszewicki przewrót.

Ze swych niełatwych doświadczeń rewolucyjnych pozostawiła bardzo plastyczne wspomnienie – *Pożogę* (wyd. 1922). Był to zresztą jej debiut literacki. Opisała całą bezwzględność bolszewików, Ukraińców i wojny, która niszczyła dotychczasową sielską rzeczywistość. W przebraniu chłopskim uciekła w 1919 r. przez linię frontu do Lwowa. Wkrótce owdowiała, a los wygnał ją wraz z dziećmi i ojcem do Górek Wielkich na Śląsku Cieszyńskim. W 1925 r. ponownie wstąpiła w związek małżeński – tym razem z porucznikiem, z czasem – majorem, Zygmunt Szatkowskim, który przed ślubem przeszedł z protestantyzmu na katolicyzm.

Pisała intensywnie, a do wybuchu wojny opublikowała przynajmniej 27 większych utworów (powieści, zbiorów opowiadań i esejów). Ta literacka płodność po części wynikała z trudnej sytuacji materialnej rodziny, którą w znacznym stopniu pisarka utrzymywała swymi honorariami. Kossak-Szczucka w 1936 r. otrzymała bodaj najcenniejszą międzywojenną nagrodę literacką – Złoty Wawrzyn Polskiej Akademii Literatury. Szczególnie chętnie pisała powieści i opowiadania historyczne – związane z dziejami Polski, a także z historią Kościoła. Pozostawiła wspaniałe literackie portrety wielu świętych, m.in. w zbiorze genialnych opowiadań *Szaleńcy Boży*.

Wybuch II wojny światowej we wrześniu 1939 r. zastał ją u szczytu literackiego powodzenia i z ustabilizowaną sytuacją osobistą – była bowiem szczęśliwą mężatką, a dorastała żyjąca trójka z czworga jej dzieci. Zaraz po wybuchu wojny przeniosła się z rodziną ze Śląska Cieszyńskiego do Warszawy, gdzie zaangażowała się niemal natychmiast w działalność konspiracyjną.

Fragment artykułu Pawła Skibińskiego opublikowanego w „Biuletynie IPN” nr 12/2017.

► [Czytaj całość \(PDF\)](#)

Dowiedz się więcej:

- [Wystawa „Zofia Kossak \(-Szczucka, -Szatkowska\)”](#)
- [Martyna Grądzka-Rejak: Kto nie potępia – ten przyzywał. „Protest” Zofii Kossak-Szczuckiej](#)
[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

Kultura

Biografie

Zofia Kossak, 1933 (Wikimedia Commons)